

Kemal Rijken

Het *Beleidskader internationaal cultuurbeleid 2021-2024* (Blok et al. 2019) borduurt voort op de insteek van de laatste twintig jaar waarbij *public diplomacy* en vormen van culturele kruisbestuiving de boventoon voeren. Het ICB moet handel, maar ook onderwijs en de kunstsector zelf ondersteunen. Drie ervaringsdeskundigen uit het veld vertellen hoe dat uitpakt.

Internationaal open of zelfingenomen?

Sophie de Lint, Emily Pethick en Mark Yeoman over internationaal cultuurbeleid

En van de culturele instellingen die veel aan het ICB heeft gehad, is de Nationale Opera & Ballet. Directeur Sophie de Lint is hier ruim twee jaar als directeur werkzaam. De Nationale Opera & Ballet heeft verschillende internationale samenwerkingsverbanden opgezet, onder meer voor het jaarlijkse Opera Forward Festival, dat er is voor de toekomst van de opera, de ontwikkeling van talenten en een nieuw publiek. ‘We krijgen dan internationale conservatoriumstudenten in Nederland over de vloer en bieden hun de mogelijkheid om zelf hun eerste opera te creëren.’ Het scouten van talenten gebeurt in Nederland en op het festival. ‘We werken daarin samen met de overheid, want die support de scholen op zijn beurt weer. Samen kunnen we internationaal erg relevant zijn.’

Sophie de Lint werd geboren in Nederland en verhuisde op jonge leeftijd naar Zwitserland,

waar ze opgroeide en van waaruit ze haar carrière wereldwijd uitbouwde. In Zwitserland was ze een allesomvattende aanpak niet gewend. ‘Daar hadden we wel samenwerkingsverbanden, maar niet zo uitgebreid als in Nederland, waar ook de leraren en studenten een belangrijke rol hebben.’

Het ICB is voor haar instelling van groot belang. ‘We zijn in essentie een internationaal bedrijf dat een nationale en internationale uitstraling en positie heeft. Ook bij het bepalen van de nationale werking moeten we over de landsgrenzen heen denken,’ aldus De Lint. ‘We werken met instellingen en artiesten van over de hele wereld. Podiumkunstenaars weten dat ze zich bij ons verder kunnen ontwikkelen. En tegelijkertijd weten wij dat we op artistiek vlak alleen aan onze hoge normen kunnen voldoen als we opera-artiesten en -musici vanuit de hele wereld

Sophie de Lint, directeur Nationale Opera & Ballet.
Fotografie: Marie Wanders

uitnodigen naar Amsterdam te komen. Zo is de internationale topdirigent Lorenzo Viotti onze aanstaande chef-dirigent. Het feit dat hij naar Amsterdam wil komen, zegt veel. Hij weet dat hij hier kan werken op zijn niveau.’

De Nederlandse overheid ondersteunt de Nationale Opera & Ballet. ‘We moeten er voor het land zijn, maar internationaal gezien moeten we de top halen. De overheid geeft ons de mogelijkheid daartoe. We communiceren goed en regelmatig met het ministerie van OCW.’

Garantie voor vier jaar

Om de vier jaar krijgt De Lint te maken met de cultuurnotaprocedure, op basis waarvan de financiële ondersteuning voor de vier jaar daarop wordt vastgelegd. Het is een terugkerende oefening. ‘Dat knelt, want voor de opera hebben we eigenlijk een garantie voor tien jaar

nodig. Een voorstelling wordt al vier jaar van tevoren gepland. Je kunt je doelen op de middel-lange termijn alleen halen als je voor een periode van tien jaar weet waar je aan toe bent. In de internationale context heb je ook zo’n visie nodig.’

De Lint: ‘We gaan nu een samenwerkingsverband aan met de Wiener Staatsoper, maar daarvoor moeten we acht jaar zekerheid afgeven zodat we deze samenwerking kunnen vormgeven. De voorbereidingen van het project gaan nu al van start, maar het wordt pas in 2023 getoond. Tegelijk moeten we al over het vervolg ervan praten. Helaas stopt de Nederlandse subsidieperiode in 2024. Dan begint de aanvraag opnieuw. Wij moeten dus doorplannen. Echt comfortabel is het niet omdat we geen zekerheid hebben over het budget.’ Ze hoopt dat de overheid op maat kan meedenken. Dat is ook in het belang van Nederland. Cultuur speelt volgens De Lint een belangrijke rol. ‘Een rijke cultuur kan het land in vele opzichten extra aantrekkingskracht geven.’

Ambassadeurs voor Nederland

De Rijksakademie van beeldende kunsten is een onderzoeks- en ontwikkelplek voor kunstenaars en huisvest al 150 jaar lang talent uit binnen- en buitenland. De Rijksakademie werkt sinds de jaren negentig met een globaal perspectief, waarbij ze internationale netwerken ontwikkelt. ‘Dit jaar meldden 1500 kunstenaars zich aan’, zegt directeur Emily Pethick, ‘van wie er uiteindelijk 24 worden geselecteerd voor een residency-plaats. In totaal zijn er ieder jaar 50 artists in residency.’

Mettertijd heeft de Rijksakademie een groot alumninetwerk opgebouwd. ‘We hebben een breed netwerk van partners en uitwisselingen met andere organisaties die investeren in kunstenaars, zoals in Korea en Turkije. We brengen dan in kaart wie er allemaal zitten, maken afspraken met partijen en geven ook presentaties om nieuwe contacten te leggen. Daarnaast laten we onze artistieke adviseurs van overal naar Amsterdam komen. Het zijn voornamelijk kunstenaars, maar er zitten ook curatoren en schrijvers tussen.’

In de jaren negentig en begin 2000 heeft de Rijksakademie via het ICB financieel steun gehad voor het verblijf van kunstenaars uit kwetsbare regio’s, maar ook voor hun activiteiten en →

Emily Pethick, directeur Rijksakademie van beeldende kunsten.
Fotografie: Christa Holka

ontwikkeling aldaar. ‘We krijgen anno 2020 uitsluitend subsidie van het ministerie van OCW. Dat komt omdat op dit moment de focus meer ligt op diversiteit en fair practise dan op internationalisering.’ Het alumninetwerk is sterk. ‘Onze kunstenaars zijn ambassadeurs voor de Rijksakademie en Nederland. Na hun tijd hier worden ze vaak actief binnen het internationale professionele veld. Je ziet ze terug op belangrijke biënnales, tentoonstellingen of als initiatiefnemer van een nieuwe kunstorganisatie.’

Meer betrokkenheid en bewustzijn

Pethick denkt dat ‘we juist nu moeten investeren in meer internationaal cultuurbeleid, onder meer omdat we door corona niet meer zoveel kunnen reizen als voorheen. In het verleden leverde het ondersteunen van onderzoekende reizen veel op. Als iemand van ons team naar Japan gaat om zich te oriënteren, dan levert dat een heleboel contacten op voor samenwerking en buitenlandse partnerships. Fondsen of overheidsgelden voor dat soort missies zijn goed besteed.’

In de Nederlandse cultuurwereld wordt momenteel veel naar Nederland zelf gekeken. Dat komt onder meer door corona en het Black Lives Matter-debat, stelt Pethick. ‘De Rijksakademie is een plek die investeert in nationaal talent en een sterke focus heeft op de rest van de wereld. Veel internationale kunstenaars zijn in Nederland gebleven en hebben bijgedragen aan het artistieke ecosysteem in hun land van

herkomst, dat daardoor diverser is geworden. Neem bijvoorbeeld de Surinaamse beeldhouwer Marcel Pinas, die een eigen artist in residency heeft opgezet in Suriname, of de Chinese kunstenaar Dan Zhu die de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst heeft gewonnen.’

Het is erg bijzonder dat de Rijksakademie zo’n grote internationale kweekvijver is, vindt Pethick. Toch heeft haar instelling in de laatste drie subsidierondes steeds minder subsidie gekregen. ‘Ons werk is niet primair gericht op het publiek en daardoor onvoldoende zichtbaar, daarom gaan we meer doen om de betrokkenheid van het publiek en het bewustzijn over de Rijksakademie te vergroten. Zo organiseren we jaarlijks een open studio event waar het publiek kan kennismaken met het internationale gezelschap.’

Van klein naar groot

Mark Yeoman is artistiek directeur van het Groningse cultuurfestival Noorderzon, dat ieder jaar in augustus plaatsvindt. Sinds 2001 bouwden hij en zijn mensen het evenement uit van een klein naar een groot festival met internationale uitstraling. De Brit Yeoman bespeurde altijd weinig belangstelling vanuit de rijksoverheid, hoewel op Noorderzon veel artiesten en kunstenaars uit het buitenland actief zijn. ‘Ik heb in Duitsland, België, Frankrijk en Spanje gewerkt. Toen ik in Nederland kwam, kreeg ik de indruk dat het land redelijk gefocust was op zichzelf. Er waren elementen in het Nederlandse cultuurbeleid die erg verbonden waren aan lokale geschiedenis en cultuur.’

Mark Yeoman,
artistiek directeur
Noorderzon.
Fotografie: Nienke
Maat

In twintig jaar tijd heeft Noorderzon zich kunnen uitbouwen tot een jaarlijks cultuurfestival waar je u tegen zegt, concludeert Yeoman. ‘Dat kon doordat we opkomende niet-Nederlandse artiesten konden aantrekken voor optredens. Voor het internationaliseren van Noorderzon hebben we structureel gezien weinig steun vanuit de Nederlandse overheid gekregen, maar op projectbasis hebben we dat wel gehad. Het beleid is niet altijd erg helder geweest voor ons. Het was niet altijd duidelijk wat de Nederlandse visie voor dit internationaal gerichte festival was.’

De laatste jaren is er vrij weinig in het ICB veranderd omdat er volgens Yeoman een algemeen beeld bestaat dat Nederland al goed scoort. ‘Mijn ervaring is dat de Nederlandse zichtbaarheid op cultuurgebied elders niet zo uitgebreid en groot is als men in Nederland zelf denkt. Dit zeg ik natuurlijk met alle respect voor mijn gewaardeerde collega’s in de sector.’ Wat bedoelt hij daarmee? ‘Je kunt bakken aan belastinggeld besteden aan media-evenementen waarin Nederlandse artiesten zich presenteren of je kunt investeren in de lange termijn en in de internationale gereedschapskist van de Nederlandse cultuursector. Als je voor dat laatste kiest, moet je goed luisteren naar wat er in de wereld leeft en weten waar je in investeert.’

Collectief zelfbeeld

Nederland lijkt een voorliefde te hebben voor het laten optreden van artiesten en kunstenaars in New York, aldus Yeoman. ‘Organisatoren ter plekke weten dat ze daarvoor vaak kunnen rekenen op Nederlandse overheidssteun,’ legt de Brit uit. ‘Maar wat bouw je daarmee op? Ook de Franse overheid stuurt vaak artiesten voor optredens naar het buitenland, in haar geval naar Cambodja, Vietnam en Laos, hun voormalige kolonie Indochina. Nederland moet niet dezelfde fout blijven maken. Het is suiker bij de thee. Het is bovendien duur en het is vaak onhelder op welke grond een overheid artistieke projecten exporteert.’

Nederland heeft een probleem met zijn collectieve zelfbeeld. ‘De internationale culturele wereld is groot, breed, divers en beweegt snel. Het is dus moeilijk om je cultuur te laten zien op mondiaal niveau. Je kunt daar veel geld tegenaan gooien en dan de *New York Times*

halen, maar het is beter in de sector zelf te investeren. Er zijn hier genoeg producenten met ervaring en inzicht in een internationale culturele werking. Je moet vooral die kunstenaars ondersteunen die kwalitatief hoogstaand zijn en die een duurzame interesse kunnen opwekken bij buitenlandse curatoren. Meer zichtbaarheid klinkt als een simplistische wens van een regering, maar het is niet zo eenvoudig.’

Het Nederlandse ICB koerst op zelfgeloof. ‘Er is een groot geloof dat Nederland alles goed doet op internationaal cultuurgebied, maar de wereld ontwikkelt zich verder. Wel zijn er mooie initiatieven, gedachten en artiesten in Nederland. Neem het Fast Forward-programma van het Fonds Podiumkunsten, dat het verder wil ontwikkelen, wat ik goed vind. Maar een echte langetermijnvisie is in dit land niet overal aanwezig. Voor internationaal succes heb je een lange adem nodig.’

Yeoman staat voor internationale uitwisseling en is niet tegen het inzetten van cultuur op diplomatiek vlak. ‘Noorderzon heeft daar in de laatste twintig jaar een goede bijdrage aan geleverd. Door de groeiende zichtbaarheid van ons festival is Nederland ook op de kaart gezet. Net als anderen zijn wij ambassadeur van de Nederlandse cultuur en samenleving. Ik ben nooit begonnen met de wens om Nederland te promoten, maar met de wens om een festival op te bouwen voor nieuwe, opkomende artiesten. Kortom: Wij blijven focussen op doorbrekende artiesten op internationaal gebied.’ ●

Literatuur

Blok, S., S.A.M. Kaag en I. van Engelshoven
(2019) *Beleidskader internationaal cultuurbeleid 2021-2024*. Tweede Kamer
31482, nr. 108.

Kemal Rijken
is politicoloog en schrijver. Hij schrijft boeken over politiek en geschiedenis, en is onder meer de biograaf van Eberhard van der Laan. Fotografie: J. de Haas